

En una època en què les coses tendeixen a produir-se sense motivacions i, sobretot, amb un cert menyspreu de llur eficàcia, o sigui, en una època de coses «pures», que val tant com dir de coses que valen per si mateixes, de coses, com diria Gide, gratuïtes, hom podria sospitar que l'anònim redactor que nodreix el nostre «Buirac» estima el turment pel turment. Res no és més lluny de la veritat. La seva tasca aspira a ésser una tasca al capdavall moralitzadora. O sigui: una tasca amb objectius precisos.

L'ideal de l'anònim redactor seria que el «Buirac», a la llarga i per mèrits adquirits, tingués tot el caràcter d'un petit purgatori intel·lectual. Res no hi ha tan lluny dels seus desigs —caldrà dir-ho immediatament— com convertir-se en una mena de providència. Però, si no la infal·libilitat, una cosa, almenys, aspira a tenir de providència: la imparcialitat. Una imparcialitat, si voleu, relativa, una arbitrarietat, encara que sembli paradoxal, de bona fe. Els esplais dantescos li estableixen, fet i fet, precedents il·lustres.

Quan hom aspira en certa manera a moralitzar, és evident que cal tenir un concepte optimista de la matèria sobre la qual caldrà que s'esmerci. Això és dit, ja es veu, per a posar-lo a cobert de l'acusació a qui no es proposa res més sinó proclamar en veu alta totes aquelles coses que en últim terme es diuen a cau d'orella. S'ha dit que una secció sistemàtica d'aquest ordre és francament intolerable en les circumstàncies actuals. L'anònim redactor creu, contràriament, que el que és intolerable és la cadena d'equívocs i de toleràncies que ha creat aquest estat de coses, contra el qual van

59

dirigides les sagetes. Les actuals circumstàncies inviten a la ruda exigència, ja que de la manca d'exigència segurament provenen. Si l'anònim redactor cregués que aquesta tasca pot fer un mal relatiu al nostre prestigi, se'n guardaria com d'escalfar-se. Creu, però —i en això demostra una fe més segura que la dels seus censors—, que no cal el secret, el silenci, la hipocresia, el «bluff» per a donar una mica de dignitat al nostre prestigi. Creu que és prou justificat per a poder resistir una cura d'exigència. Creu, en fi, que tot ens és necessari però que, gràcies a Déu, res no ens és indispensable. Si alguna vegada no fos just —i juraríem que fins ara ho ha estat— la persistència de les coses injustament agreddes el desmentiria. Així, no cal pensar en una possible eficàcia anàrquica d'aquesta secció.

En el purgatori catòlic regeix, segons sembla, un innegable democratism. Les flames cremen totes amb una intensitat equivalent. La desigualtat és obtinguda amb la col·laboració del temps. L'anònim redactor del «Buirac» no pot comptar-hi, i cal que les flames que administra estiguin sotmeses a un cert ordre jeràrquic. De la flama pura a la rosa simplement camuflada hi ha tota una trajectòria d'intensitat. I un fons insubornable de tendresa li fa barrejar sovint en aquest «Buirac» bel·licós les flors i les sagetes.

Una cosa potser s'acudirà al pacient lector. Caldrà apressar-nos abans no sigui formulada. Qui ha proclamat aquest censor? Estem segurs que l'anònim redactor del nostre «Buirac» respondria d'aquesta manera: no són els homes, en general, els que proclamen llurs censors. Són ells mateixos els que es proclamen amb un simple gest, si voleu, d'audàcia.

Ja és sabut que la precipitació d'un renaixement fa improvisar moltes coses. Per exemple: quan Joan Estelrich fou nomenat director de la Fundació Bernat Metge no sabia, naturalment, el grec. Però els seus coneixements de llatí es podien qualificar, benèvolament, d'esquemàtics. De totes maneres, quan hi ha dinamisme les dificultats es redueixen. Aviat tindrem el gust de poder comunicar als nostres lectors que Joan Estelrich s'ha llicenciat en Filosofia i Lletres. La Universitat de Múrcia, gloriosa i, sobretot, tolerant, és la feble esfínx encarregada de posar els problemes al nostre optimista.

Un professor il·lustre li preguntava:

—Però per què no us examineu a Barcelona?

—Ja veureu —respongué Joan Estelrich amb un somriure lleugerament cohibit— jo vaig per feina. I un director de la Fundació Bernat Metge ha de tenir algunes Matricules d'Honor. No sé si m'enteneu!

Potser un dels aspectes més remarcables de Feliu Elias és el seu brillant enciclopedisme. Ens manca l'esma per a fer una llista de tots els rams que la seva activitat il·lustra. Tres noms, Apa, Joan Sacs i Feliu Elias, en ple campionat d'ubiquïtat, no donen materialment l'abast per a subratllar, reveladors, els abundants esmerços. Les activitats sobreïxen la frontera triangular, la il·lustre trinitat intel·lectual que raona, polemítza i vocifera animada per un subtilíssim ventríloc.

Però no és estrany que les invasions massa sostingudes a camps aliens provoquin l'agressió o la mordacitat dels que podríem anomenar indígenes. Una de les darreres províncies conquistades per Feliu Elias ha estat la política estrangera i, més estrictament, la política xinesa. La vastitud del camp era temptadora per al seu imperialisme, i els primers assaigs d'ocupació han estat brillants. De totes maneres no manca qui els troba suspectes. Una mala llengua deia:

—Què voleu? Quan l'Apa parla de Xina sempre em fa l'efecte que confon les províncies amb els generals!

* * *

Sebastià Sánchez-Juan alterna els jocs amorosos amb la poesia pura i l'organització de festes literàries en tocoms pintorescos. El fort del prestigi del nostre poeta s'escau —i és curiós— entre els homes immediats del Poble Nou. Ells foren els que presenciaren la primera manifestació de les vel·leïtats classicistes de l'autor de *Constel·lacions*.

En una de les festes literàrio-musicals de la barriada, Sánchez-Juan feia de *speaker*. Calia anunciar una obra de piano: la setena sonata de Beethoven. Sánchez-Juan digué:

—Ara el senyor X interpretarà «la setena sotana» de Beethoven.

La gent, naturalment, va riure. I tanmateix, el lapsus revelador tenia quelcom de solemne. Sánchez-Juan, poeta al capdavant, no pogué dominar el terrible diable de l'al·literació. Una època nova s'iniciava, en tal dia i en tal lloc, en l'obra del nostre poeta.

* * *

Quan Sánchez-Juan publicà *Fluid* portà un exemplar dedicat a un escriptor vell. No recordem el nom.

Sabem només que és un dels que il·lustren la llista de mantenidors dels nostres Jocs Florals. L'il·lustre ancià obrí el llibre, el mirà amb atenció, el girà, el tombà i, finalment, digué amb un somriure:

–Perdoneu. Voleu fer-me la mercè de dir-me més o menys per on s'ha de començar a llegir aquest poema?

–És igual–contestà Sanchez-Juan–. És perfectament igual! Podeu començar per l'indret que vulgueu.

És estrany. S'havia insinuat que entre generacions tan allunyades no era possible el contacte. Aquesta anècdota demostrà, contràriament, que l'humorisme dels uns i la indignació dels altres pot arribar, fet i fet, a conclusions idèntiques.

* * *

Joan Oliver, autor d'*Una tragèdia a Lil·liput*, de pròxima aparició, és un home esportiu: cultiva la boxa, el tennis, l'automobilisme i la natació. L'eufòria fisiològica que aquests esmerços provoquen se li transforma en un optimisme feliç. L'altre dia deia, parlant del seu llibre, a un amic:

—El llibre, en certs aspectes, omple totes les meves il·lusions: serà un llibre car i curt. Però tinc la sensació que el publico per donar motius de desesperació als meus trenta anys, relativament imminents.

Potser la doctrina és una mica cínica. De totes maneres, d'un home que a la vetlla d'abandonar solemnement la ineditat encara té esma per a fer jocs de mots, es pot esperar molt. I, en efecte, *Una tragèdia a Lil·liput* serà una de les revelacions més rotundes de l'any.

III

No en trauríem res de no dir la veritat. Quan començarem a solcar el paper per il·lustrar aquesta secció, no ens fèiem gaires il·lusions. Crèiem, potser, més en la seva eficàcia còmica que en la seva eficàcia endegadora. I, naturalment, era aquesta la que més ens interessava.

Així els primers resultats brillants de la nostra tasca ens han sorprès agradablement. J. Navarro i Costabella escrivia un dia d'aquests en la seva secció habitual de «La Veu»:

«Declaro amb franquesa que mai no hauria sospitat que el meu comentari pogués suscitar una rèplica prolixa en consideracions...»

Probablement el lector distret no trobarà en aquests mots res de l'altre món. Però el fet és clar: Navarro i Costabella destria, ja, el sentit dels mots *prolix* i *prolific*. Els que coneixen les dificultats amb què hom topa quan vol fer emprar els mots amb propietat a determinats escriptors, ens comprendrà de seguida. Una victòria tan ràpida encoratja. És clar que sempre queda el dubte. La nostra nota potser ha afinat el sentit dels mots de Navarro i Costabella. Però també és possible que el que hagi afinat sigui l'atenció del corrector de «La Veu». Vivim, al capdavant, embolcallats de tenebres.

* * *

Millàs Raurell ha romput els cercles una mica mediocres en els quals s'inscrivía la seva glòria de poeta i ha arribat a la popularitat. Se la mereix, no en dubteu. I perquè aquesta popularitat no s'ha esvaït encara, creiem que escau retreure uns mots poc coneguts d'un il·lustre poeta nostre sobre l'autor de *La Llotja*.

L'il·lustre poeta és Josep Carner. L'aparició de *La Caravana* el va sorprendre en una de les seves ràpides estades a Barcelona. El poeta diplomàtic estava amb un amic i acabava de recórrer el llibre.

—És bo —digué Josep Carner— Però En Millàs sempre m'ha fet la impressió que li manca alguna cosa... Sembla que li manqui el batxillerat!

* * *

No sempre la llengua de Josep Carner s'esmerça en aquests jocs precisos de definicions humorístiques. A voltes sembla un dardell. Aleshores és simplement temible.

En el període més agitat del nostre renovellament lingüístic, Francesc Mateu era un dels acarnissats defensors de l'anarquia idiomàtica. Josep Carner era un dels cabdills dels reformadors. D'ell són aquestes paraules:

—Que es desenganyin. No és «lo Mateu» el que cal dir, sinó «Mateu-lo»!
El joc de mots és una mica cruel. Però era inevitable.

* * *

Sabeu amb quines paraules presenta un dels nostres millors poetes, a Joan Arús, als seus coneguts? Ací les teniu:

«Ara us encolomaré en Joan Arús Colomé».

IV

Després d'il·lustrar brillantment el camp del periodisme i del conte, Carles Soldevila ha començat a nodrir, amb fortuna, el nostre teatre. La seva aportació, naturalment, no ha estat del gust de tothom. Les unanimitats entusiasmades són rares.

Un poeta de memòria ja una mica remota ha fet un comentari al més recent dels aspectes d'en Soldevila. Home probablement selvàtic, se subleva davant les inhibicions de l'autor de *Plesanteries*. El poeta és Ramon Vinyes i el comentari és el següent: «Quan en Soldevila fa comèdies, sembla que faci fistó».

* * *

78

* * *

J. V. Foix alterna amb una innegable habilitat el conreu de la prosa superrealista i la confecció de tortells. Aquest dualisme d'activitats no és, de cap de les maneres, paradoxal. Un dels més conspicus crítics del

superrealisme situa a la base filosòfica d'André Breton alguns principis d'innegable prosòpia indiana. I la pastisseria és, a fi de comptes, un art de destriable nissaga oriental. Així J. V. Foix és un escriptor conseqüent.

Sembla, de totes maneres, que el jove escriptor no n'està del tot convençut. Fa temps publicà, no recordem en quin indret, uns articles filofeixistes. Alshores es publicava «Justícia Social». J. V. Foix trobà pel carrer un redactor de l'esmentat setmanari: J. Roure i Torrent. Conversaren:

—Heu vist els meus articles sobre el feixisme?

—Sí.

—Els haureu de contestar.

—Probablement.

Aleshores J. V. Foix, amb la mirada una mica inquieta, digué: —Digueu-me el que vulgueu. Però, sobretot, no digueu que sóc pastisser!

* * *

VII

Un dels esdeveniments més remarcables d'aquests darrers temps és, sense cap mena de dubtes, la culminació de l'imperialisme editorial de «La Nova Revista». Després d'una entrada brillant al camp de la nostra prosa literària («Col·lecció de Contes i Novel·les»), la temptativa d'influir el nostre catolicisme («Obres de Chesterton»), la de controlar l'educació política del nostre poble («Col·lecció d'estudis morals, filosòfics i polítics»). Ara l'Orient i l'Extrem Orient entraran a Catalunya sota el signe de «La Nova Revista».

La direcció de la novella col·lecció fou ofensa a un home idoni: Joan Sacs. Josep Maria Junoy, home de tacte esbalaïdor, va fer els espinosos oferiments.

—És una cosa que us convé. Us farem unes condicions, no ja excel·lents, sinó excel·lentíssimes. Unes veritables condicions sensorials. Tots els beneficis nets de la col·lecció seran per a vós!

Joan Sacs medità uns moments. Els beneficis tan hàbilment atorgats li semblaren problemàtics. El parany era, més que notori, palès.

—No —respongué—. Això és excessiu. M'acontento amb la meitat dels beneficis amb la condició, entenguem-nos, que em pagueu per endavant.

Aquest, podríem dir-ne, apriorisme econòmic sembla que contradigui la posició realista de l'il·lustre crític. Però només ho sembla. Un bon profeta és, en darrer terme, més realista que un experimentador mediocre.

VIII

Els mots són, en el fons, els retrats fonètics de les coses. Hàbils escorcolladors han afirmat que els mots són

una simple traducció de l'existència concreta, física, d'una cosa a la música. O sigui, que una «idea» pot tenir dues realitzacions, una d'estrictament material per la qual tenim la cosa i una altra de musical que és el mot. De totes maneres cal una sagacitat tan extraordinària per a fer aquest escorcoll, que els mots purs són, de fet, simples símbols. Altrament, hi ha mots que sonen amb una eloqüència esbalaïdora.

No per tothom, és clar. J. Navarro i Costabella donà una dia d'aquests una conferència sobre la disciplina. Els objectius del jove novel·lista eren, en certa manera, palesos: demostrar els innegables profits que ens pervenen de l'organització jeràrquica, disciplinada. Els exemples per a il·lustrar la seva tesi li afluien amb una relativa facilitat. De totes maneres no eren tan demostratius com calia. A l'últim en trobà un de brillant:

—Per exemple —digué— un quintet de sis o set músics...

Si els poetes són, en el fons, els homes que s'esmercen a estimular, en els mots, la part del misteri, no cal dubtar gens: J. Navarro i Costabella és un líric formidable.

* * *

93

* * *

El misteri no és una cosa excepcional. Habita, a voltes, en els indrets més insospitats; ceneix, sovint, les coses més inesperades. Per una estranya ironia de l'atzar, el tenebrós ocell, probablement fatigat, s'ha posat en un tocom que semblava inexpugnable al misteri: els fulls dels volums de la Fundació Bernat Metge.

El darrer volum aparegut és el segon de les obres d'Ausoni. A la falsa coberta llegim: «Text revisat per Joaquim Balcells.»

A la pàgina següent, però, llegim aquesta nova versió de la que podríem dir-ne realitat absoluta, naturalment inabastable: «El text d'aquest volum ha estat sotmès a la revisió de Joan Estelrich.»

Esperem que el misteri, nòmada al capdavant, abandonarà per indrets més propicis i més populars l'indret que darrerament ha decorat i il·lustrat. Fóra exagerat creure que un dels dos noms és simplement un pseudònim de l'altre. No és possible deformar coses tan rígides com són les realitats físiques, o, més exactament, fisiològiques.

100

* * *

Aquests darrers temps han obtingut una certa popularitat les corbates de Francesc Trabal. El jove escriptor ha reduït la corbata a un punt tan perfet de limitació que hom pot dir que més que corbates, l'autor de *L'any que ve* utilitza símbols de corbates. Recordeu les lleugeríssimes cintes que empen els pastissers per lligar els paquets? Les corbates de Francesc Trabal pertanyen al mateix gènere. Just Cabot afirma que pertanyen a la mateixa família.

—Estic segur —deia— que hi porta impreses aquestes paraules: «Edicions La Mirada — Sabadell — Edicions La Mirada — Sabadell... «

107

XVIII

Hi ha homes que tenen una viva tendència a crear un espectre i a tenir-lo constantment present a l'esperit. Llur vida, aleshores, no és sinó un treball constant d'adaptació camaleònica al gest, a la psicologia d'aquest espectre. Perdre el sentit de la distància, creure que l'espectre no existeix, que no és un model arbitrari sinó la mateixa essència de la personalitat, és, d'una manera aproximada, el que ha estat anomenat «bovarysme». Quan el mecanisme és massa notori, el «bovarysme» es converteix en una veritable escola d'humoristes i de tràgics. El senyor J. Vallès i Pujals pateix de «bovarysme». La lleugera anècdota que reproduïm és significativa: és un document inapreciable de «bovarysme» fallit.

Un dels fets més remarcables d'aquests darrers dies ha estat la conferència que l'autor de *l'Elogi de Catalunya* ha donat a Sabadell en defensa del seu llibre. El senyor J. Vallès i Pujals començà, com ja era previst, la seva dissertació amb un càlid elogi de Sabadell. L'elogi fou clos, ja no cal dir-ho, d'una manera més aviat brillant:

—En fi, senyors, em cal fer constar que Sabadell és la ciutat catalana on he vist més usada la llengua vernacle en els «lletreros».

Una de les notes característiques de les primeres generacions del nostre renaixement fou una capacitat il·limitada d'admiració i de meravella. Jaume Collell, un dels supervivents gloriosos, és fidel a aquella insubornable candidesa. A «La Gasetta de Vic» parla de l'«Anuari de Sabadell». Després d'unes singulars reflexions sobre els anuncis, exclama amb una exaltació de poeta èpic:

«Què us diré de la secció Registre Civil?»

Del mateix article de mossèn Collell reproduïm aquestes ratlles curioses: «De volums de versos sols, mossèn Josep Cardona... n'ha llançat al públic tres llibres».

* * *

* * *

Una frase, una anècdota, no és mai una cosa gratuïta. L'home, inconscientment, tendeix a resumir-se en actitud, a limitar-se en compendi, al llarg de la seva durada. Una anècdota porta implícita, gairebé sempre, la fórmula d'un home, si no la de dos.

Uns quants intel·lectuals catalans s'agruparen en un sopar d'homenatge al professor Plattard. Després del sopar es formaren grups. Farran i Mayoral estimulava una jove poetessa a la publicació d'un llibre. Empès per un noble afany d'apostolat li deia:

—Creieu-me: feu epicisme. Avui tot l'art tendeix sensiblement a l'èpica. L'art de demà serà un art perfectament èpic ...

Potser Farran i Mayoral descobrí en els ulls dels que l'escoltaven un entusiasme massa mediocre pel contingut dels seus mots. Decidit a desfer l'escepticisme que evidentment es congriava, es dirigí a Carles Riba:

—No us sembla que tinc raó, Riba?

—Home —respongué en Riba somrient d'una manera misteriosa—. Jo no discuteixo mai profecies!

Costa una mica, però els nostres homes es van definint. Joan Estelrich, a Vilanova, en una de les seves darreres conferències sobre humanisme, arriscà declaracions concretes, llunyanament vehements, d'aquella vehemència que ha estat reduïda a la fórmula «anar amb peus de plom» i que pressuposa un cert esllanguiment, si no precisament coratjós, almenys perifràsticament expectant, a la mirada.

—Jo, amics —va dir—, sóc un home d'esquerra!

Alguns joves del públic no saberen captar, d'antuvi, tots els matisos d'un eclecticisme tan subtil, tan cíclic. Disposats a aclarir el problema, pocs dies després preguntaren a una autoritat en matèries polítiques:

—Escolteu, l'Estelrich és de dreta o és d'esquerra?

—De circumval·lació! —respongué sibil·linament l'interrogat.

* * *

J.V. Foix exposava un dia a uns companys de redacció una teoria sobre la distribució de les seccions del diari. Tothom l'escoltava encisat. Parlava sobretot de la necessitat d'introduir una minuciosa secció de naixements i de defuncions, de casaments i de bateigs. A l'últim resumí el seu desig en una frase:

—Ens caldria —digué— una secció demagògica.

No sabem si, en realitat fou un simple lapsus, perquè les rialles el deixaren més aviat perplex. I sembla que no penetrà l'enigma d'aquella hilaritat fins que un dels companys va dir-li amb una veu vacil·lant:

—Segurament voleu dir demogràfica.

* * *